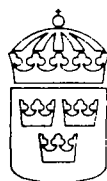

Kulturutskottets betänkande

1987/88:1

om vissa kulturminnesvårdsfrågor

KrU

1987/88:1

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet förslag om att Rödkallens fyr i Norrbottens skärgård skall upptas på förteckningen över byggnadsminnesmärken. Vidare tar utskottet upp förslag i två motioner som syftar till att statliga bidrag skall lämnas till restaurering av dels Väderskärs kapell i Loftahammars församling, dels en orgel i samma församling.

Utskottet avstyrker samtliga motioner.

Motioner

1986/87:Kr206 av Erik Holmkvist (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om det angelägna i byggnadsminnesmärkesförklaring av sjöfartsverkets anläggningar på Rödkallen samt vad som i övrigt anförts om Rödkallens fyrplats i Norrbottens län.

1986/87:Kr308 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m, s, fp, c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en restaurering av Väderskärs kapell, Loftahammars församling, är en så angelägen uppgift att bidrag till bestridande av kostnaderna bör utgå av statsmedel.

1986/87:Kr309 av Elisabeth Fleetwood (m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det är av synnerligen stort intresse att en restaurering av Loftahammars 1700-talsorgel blir ekonomiskt genomförbar.

I senare avsnitt redovisar utskottet motionsmotiveringarna:

Gällande bestämmelser

I 16 § kungörelsen (1920:744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet stadgas att byggnader som står under statens eller menighets eller allmän institutions eller inrättnings förvaltning bör omsorgsfullt vårdas och underhållas. I detta syfte bör myndighet eller menighet eller annan, som förvaltar sådan byggnad, låta sig angeläget vara att i tid avhjälpa uppkomna bristfälligheter, så att ej genom fortgående skadegörelse byggnaden eller dess inredning fördärvas eller byggnadens eller inredningens återställande i gott skick onödigtvis fördröjas.

På förslag av riksantikvarien kan regeringen bestämma att statlig byggnad som på grund av kulturhistoriskt eller konstnärligt värde är att betrakta som minnesmärke skall förtecknas som byggnadsminnesmärke. Detta innebär att det tillkommer myndighet eller menighet eller annan, under vars förvaltning dylikt byggnadsverk står, att vid vården av detsamma ta särskild hänsyn till dess egenskap. Byggnadsminnesmärke får inte utan särskilt tillstånd rivas, överlåtas, flyttas eller användas till ändamål, varigenom dess kulturhistoriska värde förminskas.

Samtliga kyrkobyggnader som tillhör svenska kyrkan åtnjuter ett likartat skydd som kommer de i förteckningen över byggnadsminnesmärken upptagna byggnaderna till del.

Lagen (1960:690) om byggnadsminnen (BML) har tillkommit för att ge möjlighet till ett motsvarande skydd för ett urval byggnader i icke statlig ägo, som representerar särskilt stora kulturhistoriska värden och som därför bör bevaras för framtiden och förskonas från förändringar föranledda av t.ex. kortsiktiga behov. Byggnaden skall bevara egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historiskt betydelsefull händelse.

Genom nämnda lag skall länsstyrelserna se till att landets märkligaste byggnader bevaras för framtiden. Lagen gäller byggnader i enskild eller kommunal ägo. För varje byggnadsminne utformas skyddsföreskrifter i samråd med ägaren.

Vem som helst kan hos länsstyrelsen föreslå att en byggnad förklaras som byggnadsminne. Länsstyrelsen avgör, efter samråd med ägaren, byggnadsnämnden och i många fall med riksantikvarieämbetet, om den föreslagna byggnaden skall bli byggnadsminne. 1960 års byggnadsminneslag medger möjlighet att utfärda skyddsföreskrifter även mot ägarens vilja.

Enligt förordningen (1981:447) om statsbidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan – i mån av tillgång på medel – bidrag ges till kulturhistoriskt motiverade byggnadsarbeten och kostnader för medverkan av särskilda sakkunniga vid utredning, projektering och utförande av arbetena. Bidrag ges inte till kostnader för åtgärder som ökar bruksvärdet. Som grundläggande princip gäller att bidrag kan ges till sådana *överkostnader* som uppstår till följd av särskilt hänsynstagande till byggnadens kulturhistoriska värde.

Bidrag som lämnas av riksantikvarieämbetet får bara ges om det kan antas att bebyggelsen kommer att bevaras för framtiden. Bidrag lämnas från det anslag till kulturminnesvård som årligen anvisas över statsbudgeten.

Ansökan om bidrag skall ställas till riksantikvarieämbetet och ges in till länsstyrelsen som granskar ärendet och med eget yttrande lämnar över det för ämbetets prövning. Länsstyrelsen har det grundläggande ansvaret för beredningen av bidragsärendena. Till ansökan skall fogas en beskrivning av den bebyggelse som avses och uppgift om bl.a. lagfaren ägare. Vidare skall bifogas de förslag och kostnadsberäkningar som ligger till grund för ansökningen samt andra uppgifter av ekonomisk art som kan ha betydelse för bedömning av ärendet.

Sedan arbetet utförts skall det avsynas antingen av länsstyrelsen (länsantikvarien) eller den länsstyrelsen förordnat att utöva den antikvariska kontrollen. Bidraget betalas ut av ämbetet i efterskott.

Av byggnadsvårdsmedlen reserverar riksantikvarieämbetet årligen en viss del – för närvarande ca 60 000 kr.– för varje länsstyrelse att fördelas av länsantikvarien. I cirkulärskrivelse till länsstyrelserna om användningen av dessa reserverade medel anges bl.a. att avsikten är att detta anslag till länsantikvariens förfogande skall underlätta för den regionala kulturminnesvården att snabbt handla i akuta situationer där även ett begränsat bidrag kan leda till att kulturminnesvårdens synpunkter och önskemål respekteras. Det kan t.ex. vara frågan om hjälp med fackmässig projektering, om anlåtande av speciell hantverksteknisk sakkunskap eller om att få fastighetsägare att i samband med pågående byggnadsarbeten välja ett ur kulturminnesvårdens synpunkter korrekt men dyrare material. Det reserverade beloppet bör fördelas på flera bidrag, och inget bidrag bör överstiga cirka hälften av det totala beloppet utan att ämbetet fått tillfälle att lämna sina synpunkter.

Motion 1986/87:Kr206 om Rödkallens fyrplats

Motivering

I motionen lämnas följande uppgifter rörande Rödkallens fyrplats. Fyrplatsen som ligger i Luleå skärgård är bebodd sommartid. Ön är även ett attraktivt utflyktsmål för båtägare utefter hela Norrbottens- och Västerbottenskusten. Rödkallens fyranläggning som är från 1870-talet med tillhörande byggnader är i stort behov av upprustning och underhåll.

Motionären anser att fyranläggningen bör tas upp på förteckningen över byggnadsminnesmärken i samband med att sjöfartsverket kommer att överlåta anläggningen till domänverket.

Vissa uppgifter rörande motionen

Rödkallens stug- och intresseförening har i december 1986 i skrivelse till riksantikvarieämbetet föreslagit att fyr- och fyrplatsbyggnaderna skall ges ett skydd enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning. I skrivelsen påpekades också att byggnadernas underhåll är eftersatt.

I sitt svar på skrivelsen anförde ämbetet bl.a. följande.

I förteckningen över byggnadsminnesmärken finns för närvarande 30 st. fyrar upptagna varav minst 3 st. är i huvudsak av samma konstruktion som Rödkallens fyr. Det är en betydande del av landets fyrtornsbestånd, som därigenom är skyddat. En viss restriktivitet bör därför iakttas beträffande förslag till nya fyrar som byggnadsminnesmärken. Ämbetet har av denna anledning 1982 avböjt ett förslag att upptaga Måseskärs fyr på förteckningen. Av samma skäl avser ämbetet ej nu verka för att Rödkallen upptages på förteckningen över byggnadsminnesmärken.

Ämbetet är medvetet om att detta medför att det utanför kulturminnesvårdens författningsmässiga skydd kommer att finnas en hel del fyrplatser, vilka äger betydande kulturhistoriskt värde, inte minst ur ett regionalt perspektiv. Till sådana platser hör enligt ämbetets bestämda mening även Rödkallen, som med sitt rika innehåll är angeläget att bevara. I detta syfte har ju Rödkallen också klassats som riksintresse för kulturminnesvården.

Enligt ämbetets mening är det därför viktigt att fyren och övriga byggnader

ges erforderligt underhåll oavsett slutligt ställningstagande beträffande deras författningsmässiga skydd och utgår från att såväl sjöfartsverket som blivande förvaltande myndighet bidrager till detta underhåll.

KrU 1987/88:1

Motion 1986/87:Kr308 om Väderskärs kapell

Motivering

Motionärerna anser att det är ytterst angeläget att Väderskärs kapell snarast restaureras. De hävdar att samtliga ansvariga institutioner – församlingen, länsstyrelsen och riksantikvarieämbetet – är överens om behovet av en restaurering. De hävdar att det skulle finnas möjligheter att få bidrag till restaureringen från riksantikvarieämbetet från den kvot som inom Kalmar län disponeras genom länsantikvarien.

Vissa uppgifter i anslutning till motionen

År 1980 förklarades Väderskärs kapell som byggnadsminne. I samband med byggnadsminnesförklaringen upprättades en promemoria över byggnaden. I denna redovisas bl.a. följande.

Söderköpings borgare började använda Väderskär som säsongsboplatz i början av 1700-talet. På 1880-talet var fiskeläget Smålands största med 14 bofasta fiskarfamiljer. Fiskarna var förenade i ett skärlag, där frågor av rättslig och ekonomisk art togs upp.

Skärlagets förnämsta gemensamma egendom var kapellet, förmodligen uppfört 1663, i äldre tider använt som både skolhus och kyrkolokal. Kapellet är ett lågt timmerhus, klätt med rödfärgad panel och täckt av ett sadeltak med tegel. Inredningen är likaledes enkel med plankgolv och rakryggade träbänkar med inskurna bomärken. Väggarna är dels målade, dels klädda med redan förut målade panel, förmodligen tagen från en äldre inredning på Fågelvik. Målningarna framställer bibliska scener och utfördes ca 1740.

Kapellet är en exteriört och interiört välbevarad representant för äldre tiders fiskelägeskapell. Byggnadens dubbelfunktion som samlingslokal och gudstjänstlokal återfinns även hos de norrländska fiskelägeskapellen och de s.k. gruvkyrkorna i en del brukssamhällen. Den ålderdomliga karaktären framhävs ytterligare av fiskelägets kringliggande oreglerade bebyggelse på oskiftad mark. Kapellet är med hänsyn till det ovan anförda av stort kulturhistoriskt intresse och därmed att anse som synnerligen märklig byggnad.

Motion 1986/87:Kr309 om Loftahammars församlings 1700-talsorgel

Motivering

Motionären önskar att statsbidrag skall lämnas för att den orgel från 1700-talet som finns i Loftahammars församling skall kunna restaureras. Hon

redovisar att det i församlingen finns en fond om ca 25 000 kr. avsedd för restaurering av orgeln. Dessa medel räcker inte till för de kostnader som en restaurering för med sig.

Enligt motionären är det av största intresse inte bara för bevarandet av vårt kulturarv utan också för musikintresset att orgeln restaureras.

KrU 1987/88:1

Vissa uppgifter i anslutning till motionen

Från byggnadsvårdsanslaget lämnas även bidrag till åtgärder på svenska kyrkans församlingskyrkor. I den redogörelse för det statliga stödet till vården av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som lämnas i skriften Byggnadsvård med bidrag och lån (Underrättelser från riksantikvarieämbetet och statens historiska museer 1983:5) lämnas bl.a. följande uppgifter.

Eftersom församlingarna har ansvar för vården av sina kyrkor har bidragsgivningen varit restriktiv och begränsad till fall där församlingen har mycket ringa skattekraft och särskilt stora kostnader för att vidmakthålla kyrkans kulturhistoriska värden. Behovet av statligt stöd ökar emellertid påfallande på grund av de kraftigt stigande vård- och konserveringskostnaderna och den försämrade ekonomin i många församlingar, särskilt inom glesbygd.

När det gäller vården av kyrkliga inventarier krävs i ökad omfattning stora och omfattande konserveringsarbeten t.ex. på medeltida altarskåp, andra målade träföremål och äldre orgelverk. I begränsad omfattning har riksantikvarieämbetet sedan länge lämnat bidrag till sådana arbeten. Enligt byggnadsvårdsutredningens intentioner skulle ett nytt statsbidragssystem till vården av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse också omfatta de kyrkliga inventarierna. Bidragsförordningen redovisar inte inventarierna som bidragsberättigade objekt men regeringen har genom särskilt beslut medgett att medel från anslagsposten Bidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse också får utgå till vård och underhåll av vissa kyrkliga inventarier. Liksom i fråga om kyrkobyggnaderna är församlingens skattekraft utslagsgivande vid en prövning om bidrag skall ges.

Utskottet

Förslagen i de tre motioner som utskottet här behandlar syftar till att de kulturminnesvårdande myndigheterna skall på olika sätt ge stöd till vissa speciella objekt.

Enligt motion Kr206 (m) bör Rödkallens fyranläggningar föras upp på förteckningen över byggnadsminnesmärken. Motionären anser att även övriga fyrplatsbyggnader bör rustas upp med statliga bidrag.

Av redogörelsen i det föregående framgår att Rödkallens stug- och intresseförening i december 1986 föreslagit att fyr- och fyrplatsbyggnaderna skall föras upp på förteckningen över byggnadsminnesmärken och därmed ges ett särskilt skydd enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning. Riksantikvarieämbetet har i skrivelse till föreningen avisat detta förslag. Ämbetet har därmed framhållit att 30 fyrrar för närvarande är byggnadsminnesmärkta.

Minst tre är i huvudsak av samma konstruktion som Rödkallens fyr. Ämbetet har påpekat att en betydande del av landets fyrtnorsbestånd är skyddad och har därför intagit ståndpunkten att en viss restriktivitet bör iakttas beträffande förslag till nya fyrrar som byggnadsminnesmärken.

Ämbetet har dock understrukt att det är angeläget att bevara Rödkallen och att den också klassats som varande av riksintresse för kulturminnesvården. Det är därför viktigt, har ämbetet anfört, att fyren och övriga byggnader ges erforderligt underhåll oavsett slutligt ställningstagande beträffande deras författningsmässiga skydd. I skrivelsen har ämbetet utgått från att såväl sjöfartsverket som blivande förvaltande myndighet bidrar till detta underhåll. Rödkallens fyrplats har under våren 1987 överlåtits till domänverket.

Mot här angiven bakgrund konstaterar utskottet att det råder allmän enighet om att Rödkallens fyrplats har ett betydande kulturhistoriskt värde, inte minst ur regionalt perspektiv, och att det är viktigt att Rödkallens fyr och fyrplatsbyggnaderna underhålls och bevaras. Utskottet förutsätter att domänverket som förvaltande myndighet beaktar detta. Utskottet anser att motionen inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motion Kr308 (m. s, fp, c) påtalas behovet av att Väderskärs kapell restaureras. Motionärerna menar att bidrag till restaureringsarbetet bör utgå från det anslag till kulturminnesvård som står till riksantikvarieämbetets förfogande.

Väderskärs kapell som förklarats som byggnadsminne år 1980 ägs av skärlaget på Väderskär. Kapellet förvaltas av Loftahammars församling och utnyttjas numera för sommargudstjänster.

Enligt vad utskottet inhämtat har länsantikvarien i Kalmar län på förfrågan av Loftahammars församling uttalat att det bör finnas möjligheter till byggnadsvårdsbidrag eftersom kapellet är förklarat som byggnadsminne. Med hänsyn till den möjlighet Loftahammars församling har att formellt ansöka om bidrag enligt förordningen (1981:447) om statsbidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, och då prövningen enligt denna förordning ankommer på riksantikvarieämbetet avstyrker utskottet motionen.

Enligt motion Kr309 (m) är det av synnerligen stort intresse att en restaurering av Loftahammars 1700-talsorgel blir ekonomiskt genomförbar. Motionären vill att riksdagen skall göra ett uttalande av denna innebörd.

Bidrag från byggnadsvårdsanslaget lämnas till åtgärder på svenska kyrkans församlingskyrkor liksom till vård av kyrkliga inventarier exempelvis äldre orgelverk. Eftersom församlingen har ansvaret för vården av kyrkobyggnader och deras inventarier har bidragsgivningen varit restriktiv och begränsad till fall där församlingen har mycket ringa skattekraft.

Med hänsyn till den möjlighet Loftahammars församling har att ansöka om byggnadsvårdsbidrag för restaurering av orgeln och till vad utskottet anfört i det föregående avstyrks motionen.

Utskottet hemställer

1. beträffande *Rödkallens fyr*
att riksdagen avslår motion 1986/87:Kr206,
2. beträffande *Väderskärs kapell*
att riksdagen avslår motion 1986/87:Kr308,
3. beträffande *restaurering av Loftahammars orgel*
att riksdagen avslår motion 1986/87:Kr309.

Stockholm den 27 oktober 1987

På kulturutskottets vägnar

Ingrid Sundberg

Närvarande: Ingrid Sundberg (m), Ing-Marie Hansson (s), Jan-Erik Wikström (fp), Karl Boo (c), Lars Ahlmark (m), Anders Nilsson (s), Sylvia Pettersson (s), Gunnel Liljegren (m), Erkki Tammenoksa (s), Kerstin Göthberg (c), Alexander Chrisopoulos (vpk), Mats O Karlsson (s) och Ulla Johansson (s).

